

Fimmtudaginn 6. mars 1997.

Nr. 219/1996.

Hafnarfjarðarbær

(Ingimundur Einarsson hrl.,
Guðmundur Benediktsson hdl.)
gegn

Vinnuveitendasambandi Íslands

(Jakob R. Möller hrl.,
Valgeir Pálsson hdl.)

Skuldabréf. Ábyrgð. Sveitarstjórn. Verksamningur. Verðbréfasala.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Haraldur Henrysson, Guðrún Erlendsdóttir, Hjörtur Torfason, Hrafn Bragason og Pétur Kr. Hafstein.

Áfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar með stefnu 6. júní 1996. Hann krefst sýknu af kröfum stefnda og málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst þess aðallega, að hinn áfrýjaði dómur verði staðfestur og áfrýjandi dæmdur til að greiða sér 6.503.662 krónur með vöxtum samkvæmt 6. gr. vaxtalaga nr. 25/1987 frá 1. janúar 1995 til 15. sama mánaðar, en með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga frá þeim degi til greiðsludags auk málskostnaðar í héraði. Þá krefst stefndi og málskostnaðar fyrir Hæstarétti. Til vara er þess krafist, að áfrýjandi verði dæmdur til að greiða sömu fjárhæð með vöxtum samkvæmt 6. gr. vaxtalaga frá 1. janúar 1995 til 6. sama mánaðar, með vöxtum samkvæmt 7. gr. vaxtalaga frá þeim degi til 6. febrúar 1995, en með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla laganna frá þeim degi til greiðsludags. Í varakröfu er krafist málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Málinu hefur ekki verið gagnáfrýjað, og fellur stefndi frá kröfum á hendur Þorsteini Steinssyni. Þá er Handsali hf. ekki stefnt til réttargæslu í Hæstarétti.

I.

Hinn 28. janúar 1994 var gerður verksamningur milli áfrýjanda og Hagvirkis-Kletts hf., þar sem hinn síðarnefndi tók að sér að hanna

og byggja dælu- og hreinsistöðvar í Hafnarfirði ásamt tilheyrandi lögnum og útræsum. Verkinu átti að vera lokið 31. desember 1997. Með viðbótarsamningi 12. ágúst 1994 voru gerðar nokkrar breytingar á verksamningnum, en umsamin verk komust hins vegar ekki til framkvæmda. Orsakir þess liggja ekki ljóslega fyrir í málinu.

Í tengslum við fyrirhugaða sölu á skuldabréfi, sem gefið hafði verið út 17. desember 1993 af Hyrningarsteini hf., félagi starfsmanna Hagvirkis-Kletts hf., undirrituðu fjármálastjórar Hagvirkis-Kletts hf. og áfrýjanda 10. febrúar 1994 svofellda yfirlýsingu ásamt framkvæmdastjóra Handsals hf., sem tekið hafði bréfið til sölumeðferðar:

„Vegna skuldabréfs, út gefins 17. 12. 1993 af Hyrningarsteini hf., kt. 460493-2269, að nv. 8.000.000 kr., til 4 ára. Bæjarsjóður Hafnarfjarðar hefur skv. meðfylgjandi yfirlýsingu samþykkt, að greiðslur skv. verksamningi milli bæjarsjóðs og Hagvirkis-Kletts frá 28. 1. 1994 um hönnun og byggingu dælu- og hreinsistöðva í Hafnarfirði muni renna til að greiða niður umrætt bréf. Verði vanskil á ofangreindu bréfi í framhaldi af þessu, mun bæjarsjóður Hafnarfjarðar sjá til þess, að bréf þetta verði greitt upp á gengi (ávöxtunarkröfu), og þá jafnframt hafa rétt á að nýta sér bréfið sjálfur á móti áður nefndum verksamningi. Hagvirki-Klettur hf. samþykkir ofangreinda ráðstöfun á greiðslum úr umræddum verksamningi milli bæjarsjóðs Hfj. og Hagvirkis-Kletts hf., dags. 28. 1. 1994.“

Ágreiningslaust er, að með vísun í öðrum málslið yfirlýsingarinnar til „meðfylgjandi“ yfirlýsingar er átt við hana sjálfa.

Skuldabréf það, sem hér um ræðir, var framselt stefnda 15. febrúar 1994. Þá hafði verið bætt inn á bréfið eftirfarandi áletrun í reitinn: Sjálfskuldarábyrgð eftirtalinna aðila in solidum: „Bæjarsjóður Hafnarfjarðar mun endurkaupa bréf þetta, ef greiðslufall verður af bréfinu, sbr. meðfylgjandi yfirlýsingu þess efnis.“ Var hér vísað til yfirlýsingarinnar frá 10. febrúar 1994, en framan við heiti hennar hafði nú verið bætt orðinu „Ábyrgðar“. Fram er komið, að framkvæmdastjóri Handsals hf. gerði eða lét gera þessar breytingar, en framkvæmdastjóri stefnda hafði við fyrirhuguð kaup á skuldabréfinu látið í ljós þá skoðun, að orðalag yfirlýsingarinnar væri ekki sem skyldi, ef hún ætti að fela í sér ábyrgð af hálfu áfrýjanda. Hins vegar er óljóst, hver fékk Handsali hf. skuldabréfið til sölu og hvenær

hlutafélagið Hagvirki-Klettur var skráð á bréfið sem kröfuhafi, en félagið var frá upphafi skráð á bréfið sem sjálfskuldarábyrgðaraðili.

II.

Gegn eindreginni neitun fjármálastjóra áfrýjanda er ósannað, að hann eða nokkur á vegum áfrýjanda hafi verið með í ráðum eða vit-að um framangreindar breytingar á skuldabréfinu 17. desember 1993 og yfirlýsingunni 10. febrúar 1994. Hafa þær enga þýðingu í málinu gagnvart áfrýjanda.

III.

Hin umrædda yfirlýsing frá 10. febrúar 1994 fól í sér greiðsluávís-un á þann veg, að endurgjald áfrýjanda samkvæmt verksamningi við Hagvirki-Klett hf. frá 28. janúar 1994 skyldi, jafnóðum og það félli í gjalddaga, renna til þess að greiða niður skuldabréfið frá 17. desem-ber 1993. Um þetta hlutverk yfirlýsingarinnar er ekki ágreiningur. Á hinn bóginn greinir aðila á um það, hvort hún hafi jafnframt verið ábyrgðaryfirlýsing af hálfu áfrýjanda í því tilviki, að vanskil yrðu á bréfinu.

Í 4. mgr. 89. gr. sveitarstjórnarlaga nr. 8/1986 er lagt bann við því að binda sveitarsjóð við sjálfskuldarábyrgð á skuldbindingum ann-arra aðila en stofnana sveitarfélagsins. Samkvæmt 5. mgr. getur sveitarstjórn hins vegar veitt einfalda ábyrgð til annarra aðila gegn tryggingum, sem hún metur gildar. Eftir 4. mgr. 71. gr. laganna skal framkvæmdastjóri sveitarfélags undirrita skjöl varðandi ábyrgðir eða skuldbindingar, sem samþykki sveitarstjórnar þarf til. Meta verður yfirlýsinguna frá 10. febrúar 1994 í ljósi þessara lagaákvæða.

Auðsætt er, að yfirlýsingin gat aldrei falið í sér sjálfskuldarábyrgð áfrýjanda, enda tengdist hún ekki skuldbindingu stofnunar á vegum sveitarfélagsins. Ekkert erindi var lagt fyrir bæjarstjórn, svo að hún gæti tekið afstöðu til þess, hvort hún vildi veita einfalda ábyrgð á greiðslu skuldabréfsins frá 17. desember 1993 gegn fullgildum trygg-ingum, og bæjarstjóri ritaði ekki undir yfirlýsinguna. Máttu Handsal hf. og stefndi ekki gera ráð fyrir því, að yfirlýsingin gæti við svo bú-ið falið í sér annað og meira en ávísun á greiðslur samkvæmt um-ræddum verksamningi. Af orðum yfirlýsingarinnar sjálfra verður ekki heldur ráðið, að henni hafi verið ætlað annað hlutverk en

tryggja, að unnt yrði að ná greiðslu á skuldabréfinu með því að halda eftir af þeim verklaunum, sem verktaki ynni til samkvæmt verksamningnum. Verður að skilja þriðja málslið hennar svo, að skuldbinding áfrýjanda um hugsanlega innlausn á bréfinu væri við það miðuð, að hann gæti nýtt sér innlausnarfjárhæðina á móti greiðslum til verktaka samkvæmt samningnum.

Verksamningurinn 28. janúar 1994 var milli Hagvirkis-Kletts hf. og áfrýjanda, og var hann ekki skuldbindandi gagnvart stefnda. Þá gat stefndi ekki treyst því við kaup á skuldabréfinu, að samningurinn gengi eftir samkvæmt efni sínu, og hefur honum ekki tekist að sýna fram á, að af framkvæmd verksins hafi ekki orðið vegna atvika, er geri áfrýjanda bótaskyldan gagnvart honum.

Samkvæmt framansögðu ber að sýkna áfrýjanda af öllum kröfum stefnda. Rétt þykir, að stefndi greiði áfrýjanda málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti, eins og í dómsorði greinir.

Það athugast, að framlagning skjala í héraði varð umfangsmeiri en efni stóðu til og yfirheyrslur vitna fyrir héraðsdómi fóru úr böndum.

D ó m s o r ð:

Áfrýjandi, Hafnarfjarðarbær, er sýkn af kröfum stefnda, Vinnuveitendasambands Íslands.

Stefndi greiði áfrýjanda 350.000 krónur samtals í málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

Dómur Héraðsdóms Reykjaness 21. mars 1996.

I.

Mál þetta, sem upphaflega var flutt 19. febrúar 1996, en endurupptekið til gagnaframlagningar og endurflutnings einkum um ný gögn og dómtekið 18. mars 1996, hefur Vinnuveitendasamband Íslands, kt. 400269-3029, Garðastræti 41, Reykjavík, höfðað fyrir dóminum 26. september 1995 á hendur Hafnarfjarðarbæ, kt. 590169-7579, og Þorsteini Steinssyni, kt. 110254-4239, Hjallabraut 43, Hafnarfirði, og til réttargæslu á hendur Handsali hf., kt. 550191-1729, Engjateigi 9, Reykjavík.

Dómkröfur stefnanda eru þær aðallega, að stefndi Hafnarfjarðarbær verði dæmdur til að greiða fjárkröfu, að fjárhæð 6.503.662 kr., með vöxtum samkvæmt 6. gr. vaxtalaga nr. 25/1987 frá 1. janúar 1995 til 15. janúar 1995, en með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga frá þeim degi til greiðsludags.

Til vara er gerð krafa um, að stefndu, Hafnarfjarðarbær og Þorsteinn Steinsson, verði dæmdir in solidum til að greiða stefnanda skaðabætur, að fjárhæð 6.503.662 kr., með vöxtum samkvæmt 6. gr. vaxtalaga nr. 25/1987 frá 1. janúar 1995 til 15. janúar 1995, með vöxtum samkvæmt 7. gr. vaxtalaga nr. 25/1987 frá þeim degi til 6. febrúar 1995, en með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga frá þeim degi til greiðsludags. Þá er krafist málskostnaðar að skaðlausu ásamt virðisaukaskatti, en málskostnaðarreikningur, að fjárhæð 911.050 kr., var lagður fram við aðalmeðferð málsins. Krafist er vaxtareiknings í samræmi við 12. gr. vaxtalaga.

Af hálfu stefnda Hafnarfjarðarbæjar er krafist sýknu af öllum dómkröfum stefnanda og málskostnaðar að mati réttarins.

Af hálfu stefnda Þorsteins Steinssonar er krafist sýknu af öllum dómkröfum stefnanda í málinu og að stefnanda verði gert að greiða sér málskostnað að skaðlausu að mati réttarins auk virðisaukaskatts af málflutningsþóknun.

Af hálfu réttargæslustefnda, Handsals hf., sem hefur látið lögmann sinn sækja þing í málinu, skila greinargerð og flytja málið munnlega, eru engar sjálfstæðar dómkröfur gerðar.

II.

Hinn 17. febrúar 1993 gaf Hyrningarsteinn hf., Hafnarfirði, út til Hagvirkis-Kletts hf., Hafnarfirði, skuldabréf, að fjárhæð 8.000.000 kr., með láns-kjaravísitölu og meðalvöxtum Seðlabanka Íslands af sambærilegum lánum, þá 7,5%, er greiðast skyldi á fjórum árum með sextán jöfnum afborgunum á þriggja mánaða fresti, hinni fyrstu 1. 4. 1994, en hinni síðustu 1. 4. 1998. Hagvirki-Klettur hf. áritaði á bréfið sem sjálfskuldarábyrgðaraðili og síðar, 15. 2. 1994, sem framseljandi. Er framsalið til stefnanda Vinnuveitendasambands Íslands.

Hvorki er að finna áritun stefnda Hafnarfjarðarbæjar né stefnda Þorsteins Steinssonar, fjármálastjóra bæjarins, á bréfinu.

Eigandi bréfsins, Hagvirki-Klettur hf., fól réttargæslustefnda, verðbréfamíðlaranum Handsali hf., að selja skuldabréfið.

Ljóst er, að hvorki Hagvirki-Klettur hf. né Hyrningarsteinn hf. voru við útgáfu bréfsins álitlegir skuldarar. Hagvirki-Klettur hf. hafði þá nýlega gert nauðasamning. Var félaginu heimiluð leitun nauðasamninga með úrskurði 11. mars 1993 og nauðasamningurinn staðfestur 7. júní sama ár. Hyrningarsteinn hf. er hlutafélag, stofnað 19. mars 1993 af starfsmönnum Hagvirkis-Kletts hf. og skyldra félaga (Hagvirkissamsteypuna nefnir lögmaður félagsins það) í þeim tilgangi að koma til liðs við vinnuveitanda sinn, Hag-

virki-Klett hf., með því að leggja nokkuð af mörkum til þess að auðvelda félaginu nauðasamningaumleitanir og gera því kleift að standa við nauðasamninginn.

Stofnendur Hyrningarsteins hf. voru fimm starfsmenn Hagvirkis-Kletts hf. Fyrstu aðgerðir Hyrningarsteins hf. voru söfnun loforða 106 starfsmanna um kaup á hlutabréfum í Hagvirki-Kletti hf. fyrir 17 milljónir króna, og skyldi greiða hlutabréfin með því, að dregið væri af kaupi þeirra mánaðarlega næstu þrjú ár, þó ekki lengur en þeir störfuðu hjá samsteypunni.

Þar sem Hagvirki-Klettur hf. var í brýnni fjárförf, varð það úr, að Hyrningarsteinn hf. gæfi út og seldi á markaði átta milljón króna skuldabréf og keypti þegar í stað hlutabréf í Hagvirki-Kletti hf. fyrir þá fjárhæð. Var ætlunin, að það fé, er dregið yrði af kaupi starfsmanna samkvæmt framan-sögðu, gengi til þess að greiða af skuldabréfinu, en starfsmenn fengju hlutabréfin í Hagvirki-Kletti hf. mánaðarlega, eftir því sem þeir greiddu hlutafjárloforð sín með framangreindum afdrætti af launum.

Eigandi skuldabréfsins, Hagvirki-Klettur hf., leitaði nú tilstyrks Hafnarfjarðarbæjar við að gera bréfið seljanlegt, en þess var varla að vænta, að útgefandi bréfsins, Hyrningarsteinn hf., eða kröfuhafinn, Hagvirki-Klettur hf., þættu, eins og á stóð, álitlegir skuldarar á verðbréfamarkaði.

Áður hafði Hagvirki-Klettur hf. leitað til bæjarins svipaðra erinda. Með bréfi, dags. 23. júní 1993, til bæjarráðs Hafnarfjarðar, sem ritað var eftir, að fyrirtækið hafði náð nauðasamningum, var óskað eftir, að fyrirtækið fengi 30 milljón kr. fyrirframgreiðslu inn á „núverandi verksamninga“ og/eða að ábyrgð yrði veitt á 12,5 milljón kr. skuldabréfi vegna hlutafjárloforða starfsmanna. Er síðan í bréfinu gerð grein fyrir hugmyndum um baktryggingu fyrir bæjarsjóð.

Erindi þetta var afgreitt á fundi bæjarráðs 24. júní 1993, og segir svo í bókaðri fundargerð: „Bæjarráð samþykkti að verða við þeim meginhugmyndum, sem fram koma í bréfinu, og felur bæjarstjóra endanlegan frágang málsins.“

Í framhaldi þessa var daginn eftir skrifað undir samkomulag milli Hafnarfjarðarbæjar og Hagvirkis-Kletts hf. Í samkomulagi þessu er hugmynda um ábyrgð vegna skuldabréfs í sambandi við hlutafjárloforð starfsmanna að engu getið.

Ekki virðist hafa komist neinn skriður á sölu skuldabréfs þess, er mál þetta snýst um, fyrr en eftir að Hagvirki-Klettur hf. og Hafnarfjarðarbær höfðu 28. janúar 1994 undirritað verksamning, þar sem Hagvirki-Klettur hf. tók að sér að hanna og byggja svokallaðar útrásir, þ. e. dælu- og hreinsistöðvar fyrir holræsakerfi bæjarins ásamt tilheyrandi lögnum samkvæmt út-

boði bæjarins og tilboði Hagvirkis-Kletts hf., dagsettu 18. janúar 1993. Verksamningsfjárhæð var 240 milljónir króna auk virðisaukaskatts. Verkinu skyldi samkvæmt verksamningnum lokið í árslok 1997, en hröðun framkvæmda skyldi þó verktaka heimil samkvæmt verkáætlun í árslok 1995, en hröðun verksins studdist við heimildarákvæði í verksamningi, og verkið skyldi greitt „með sem jöfnustum greiðslum á árunum 1994–1997, þó aldrei umfram verkstöðu hverju sinni“. Aðilar verksamningsins hafa borið, að verktaki hafi óskað eftir að ljúka verkinu á sem skemmstum tíma og fyrir árslok 1995, en verkkaupi ekki talið sig hafa til þess fjármagn. Málamiðlun hafi orðið sú, að verktaki mætti ljúka verkinu í samræmi við óskir sínar, en án hröðunar á greiðslum verkkaupa. Lokauppgjör færi þá fram við verklok í árslok 1995, en eftirstöðvar verksamningsgreiðslna, sem yrðu þá ógreiddar, miðað við umsamda jafna greiðsludreifingu á fjögur ár, færu á skuldabréf, er bærinn gæfi út og verkkaupi gæti þá selt.

Er verksamningur var kominn á 28. janúar 1994, óskaði verktaki og eigandi margnefnds skuldabréfs, Hagvirki-Klettur hf., eftir því við verkkaupa, Hafnarfjarðarbæ, að ávísa greiðslum úr verksamningnum til greiðslu á umræddu skuldabréfi, en áður hafði, sem fyrr er greint, beiðni hans um bæjarábyrgð í sama tilgangi ekki verið sinnt.

Í málinu er nægjanlega fram komið, að stefndi Þorsteinn Steinsson, fjármálastjóri Hafnarfjarðarbæjar, hafði að því nokkurn atbeina að aðstoða Hagvirki-Klett hf. og þar með félag starfsmanna þess, Hyrningarstein hf., við sölu á skuldabréfi því, sem mál þetta snýst um, umfram það, sem í þrengsta skilningi heyrði undir verksvið hans sem fjármálastjóra, því að Hafnarfjarðarbær var ekki seljandi bréfsins. Á hinn bóginn hafði Hafnarfjarðarbær af því augljósa hagsmuni að liðsinna verktakanum, svo að líkur ykjast á því, að hann gæti staðið við verksamninginn, og líkur minnkuðu á því, að á annað hundrað skattborgarar og fyrirvinnur fjölskyldna í bæjarfélaginu, starfsmenn Hagvirkis-Kletts hf. og skyldra félaga, misstu atvinnu sína á tímum vaxandi atvinnuleysis og kreppu í verktakastarfsemi. Ekki er þó fram komið, að réttargæslustefndi eða stefnandi hafi mátt ætla, að fjármálastjórinn vildi víkja frá skyldugri hagsmunagæslu fyrir bæjarsjóð eða brjóta lög. Þetta var Pálma, framkvæmdastjóra réttargæslustefnda, hvort tveggja ljóst. Er hann var við yfirheyrslu spurður um það, hvort hann hefði við gerð umræddrar yfirlýsingar litið svo á, að Þorsteinn fjármálastjóri gætti hagsmuna bæjarsjóðs í þrengstu merkingu, eða hvort hann hefði litið svo á, að þar færi maður, sem væri af greiðasemi að reyna að fá hjólin til að snúast, svaraði hann: „Hvort tveggja.“ Jafnframt margítrekaði verðbréfamiðlarinn, að hann hefði allt frá árinu 1988 selt tugi, ef ekki hundruð verðbréfa

fyrir Hafnarfjarðarbæ og ekki reynt fjármálastjórann að öðru en heiðarleika og sérstakri orðheldni.

Var nú samin og undirrituð yfirlýsing sú, er mál þetta snýst um. Samkvæmt frásögn stefnda Þorsteins, sem ekki er andmælt, lagði Sigrún Traustadóttir, fjármálastjóri Hagvirkis-Kletts hf., fyrir hann frumtexta skjalsins, og kveðst hann í samráði við verðbréfamiðlarann hafa gert á frumtextanum einhverjar breytingar. Við undirritun 10. 2. 1994 hljóðaði skjalið svo, og hefur verið lagt fram ljósrit úr skjalasafni Hafnarfjarðarbæjar því til staðfestu:

Yfirlýsing.

Vegna skuldabréfs, út gefins 17. 12. 1993 af Hyrningarsteini hf., kt. 460493-2269, að nv. 8.000.000 kr., til 4 ára.

Bæjarsjóður Hafnarfjarðar hefur skv. meðfylgjandi yfirlýsingu samþykkt, að greiðslur skv. verksamningi milli bæjarsjóðs og Hagvirkis-Kletts frá 28. 1. 1994 um hönnun og byggingu dælu- og hreinsistöðva í Hafnarfirði muni renna til að greiða niður umrætt bréf.

Verði vanskil á ofangreindu bréfi í framhaldi af þessu, mun bæjarsjóður Hafnarfjarðar sjá til þess, að bréf þetta verði greitt upp á gengi (ávöxtunarkröfu), og þá jafnframt hafa rétt á að nýta sér bréfið sjálfur á móti áður nefndum verksamningi.

Hagvirki-Klettur hf. samþykkir ofangreinda ráðstöfun á greiðslum úr umræddum verksamningi milli bæjarsjóðs Hfj. og Hagvirkis-Kletts hf., dags. 28. 1. 1994.

Hafnarfirði, 10. 2. 1994.

F. h. Hagvirkis-Kletts hf.,
pr.pr. Hagvirki-Klettur hf.,
Sigrún Traustad.

F. h. Hafnarfjarðarbæjar, F. h. Handsals hf.,
Þorsteinn Steinsson, Pálmi Sigmarsson.
fjármálastjóri.

Ágreiningslaust er, að orðin „skv. meðfylgjandi yfirlýsingu“ í þriðju línu vísa til yfirlýsingar bæjarsjóðs í skjalinu sjálfu, en ekki til sérstaks fylgiskjals. Deilt er um, hvort orðin „í framhaldi af þessu“ í sjöttu línu séu þýðingarlaust stagl, tautologia, eftir atvikum „kauðalegt orðalag“, eða hvort þau séu mikilvægt samningsákvæði, nauðsynlegt til skilnings á heildarefni skjalsins, svo sem síðar verður lýst.

Framkvæmdastjóri stefnanda í máli þessu, Þórarinn V. Þórarinsson hdl., ber, að hann hafi með höndum í starfi sínu hjá stefnanda að sjá um að ávaxta tiltekna sameiginlega sjóði vinnuveitenda. Hann hafi iðulega leitað til réttargæslustefnda, Handsals hf., um kaup á skuldabréfum með góðri ávöxtun.

Pálmi Sigmarsson, framkvæmdastjóri Handsals hf., ber, að Vinnuveitendasambandið hafi verið á skrá hjá sér sem kaupandi skuldabréfa og lagt áherslu á góða ávöxtun. Þar sem ávöxtunarkrafa hækki, ef athuga þurfi slík bréf sérstaklega með tilliti til mats á áhættu, hafi hann gjarna haft samband við Þórarin, ef í sölu hafi komið afbrigðileg, en þó góð bréf.

Þegar framangreind yfirlýsing lá fyrir, ræddi framkvæmdastjóri Handsals hf. símleiðis við framkvæmdastjóra stefnanda, Þórarin, og sendi honum skuldabréfið og yfirlýsinguna á faxi. Verðbréfamiðlarinn hafði þá í höndum verksamninginn og fylgiskjöl með honum, þar á meðal verkáætlun, ef marka má faxtækisáletrun á skjölum þessum í framlagningu stefnanda, eða a. m. k. munnlegar upplýsingar um öll efnisatriði hans, er hér skipta máli. Ekki er fullljóst, hvort framkvæmdastjóri stefnanda hafði verksamninginn með fylgiskjölum einnig í höndum, en nægilega er fram komið, að hann vissi um helstu efnisatriði hans.

Þórarinn framkvæmdastjóri hringdi um hæl, taldi yfirlýsingunni áfátt, vildi fá skýra yfirlýsingu um bæjarábyrgð. Við aðilaskýrslugjöf komst hann svo að orði, að sér hefði fundist orðalagið á yfirlýsingunni „kauðalegt“, sagt Pálma það og spurt eitthvað á þessa leið: „Úr því að bæjarábyrgð felst í þessari yfirlýsingu, af hverju er þá ekki hægt að orða það skýrt?“ Enn fremur hafi hann bent á, að í skuldabréfið vantaði tengingu við yfirlýsinguna.

Pálmi, framkvæmdastjóri Handsals hf., vélritaði nú orðið „ÁBYRGÐ-AR“ framan við orðið „YFIRLÝSING“ efst á skjalinu, svo að nú var yfirskrift skjalsins „ÁBYRGÐARYFIRLÝSING“, og bar skjalið með sér, að um viðbót var að ræða, því að leturstærð og leturgerð var önnur á þessu viðbótarorði. Enn fremur vélritaði hann á skuldabréfið í reit þann, sem auðkenndur er í hinu prentaða formi með orðunum: „Sjálfskuldarábyrgð eftirtalinna aðila in solidum“, en sá reitur hafi ekki verið útfylltur fyrr, svohljóðandi klausu:

„Bæjarsjóður Hafnarfjarðar mun endurkaupa bréf þetta, ef greiðslufall verður á bréfinu, sbr. meðfylgjandi yfirlýsingu þess efnis.“

Svo breytt faxaði hann skjölin til framkvæmdastjóra stefnanda, sem lét nú gott heita og keypti bréfið með 10% ávöxtunarkröfu, sem framkvæmdastjórinn, Pálmi, ber, að hafi verið um 2% hærri en algeng ávöxtunarkrafa á bréfum sveitarfélaga á borð við Hafnarfjörð á þessum tíma, og fjárhæð af-falla eftir því um 25% hærri.

Fullyrðing stendur gegn fullyrðingu um það, hvort Pálmi, framkvæmdastjóri Handsals hf., leitaði samþykkis fjármálastjóra Hafnarfjarðarbæjar, stefnda Þorsteins Steinssonar, um framangreindar breytingar.

Framkvæmdastjóri Handsals hf. kvað fjármálastjórann, Þorstein, hafa

sent sér samþykki Hafnarfjarðarbæjar við þessum viðaukum við texta skjalanna á faxi, en kvaðst ekki hafa fundið það faxbréf, er til átti að taka við höfðun máls þessa.

Fjármálastjórinn, Þorsteinn, hefur þverneitað þessu. Kveður hann þessar breytingar á skjölunum hafa verið gerðar algerlega án sinnar vitundar og hefur lagt fram í málinu ljósrit Hafnarfjarðarbæjar, bæði af yfirlýsingunni og skuldabréfinu, en áðurgreindan viðbótartexta vantað á þessi eintök úr skjalasafni bæjarins.

Óumdeilt er, að verðbréfamiðlarinn hafði heimild Hagvirkis-Kletts hf. til þess að færa inn á bréfið nafn þess félags sem kröfuhafa.

Framkvæmdastjóri stefnanda, Þórarinn, hefur borið, að framkvæmdastjóri Handsals hf. hafi kynnt skuldabréfið fyrir sér sem sveitarfélagsbréf. Á sölunótu Handsals hf. er sagt, að bréfið sé sveitarfélagsbréf með „ábyrgð Hafnarfjarðarbæjar“. Ósannað er, að Hafnarfjarðarbær hafi fengið afrit af þessari sölunótu.

Stefnandi hafði áður, hinn 31. 12. 1991, keypt með milligöngu Handsals hf. af Hafnarfjarðarbæ skuldabréf, að nafnverði 11.343.560 kr., út gefin til bæjarsjóðs af Hagvirki-Kletti hf. til greiðslu gatnagerðargjalda af byggingarlóðum. Þeim bréfum fylgdi svohljóðandi endurkaupasamningur, undirritaður af fjármálastjóra bæjarins:

„Bæjarsjóður Hafnarfjarðar, kt. 590169-3759, lofar að endurkaupa meðfylgjandi skuldabréf, að markaðsvirði 10.475.857 kr., 31. 12. 1991, innan sjö daga, eftir að eigandi bréfanna setur fram ósk um endurkaup. Endurkaupa-verð skal miðast við markaðsverð bréfanna, eins og það er ákveðið af Handsali hf. á endurkaupadegi.

F. h. bæjarsjóðs Hafnarfjarðar,
Þorsteinn Steinsson, fjármálastjóri.“

Þórarinn framkvæmdastjóri kvað bréf þessi hafa verið bráðabirgðafjárfestingu yfir áramót. Bærinn hefði endurkeypt bréfin fyrirstöðulaust, er eftir var leitað í mars 1992. Þau endurkaup hafi að öllu leyti byggst á ákvæðum endurkaupasamningsins. Ekki hafi verið um það að ræða, að skuldabréfin hefðu verið komin í vanskil. Hann kvaðst hafa litið á yfirlýsingu þá, er mál þetta snýst um, sem hliðstæðu við endurkaupasamninginn frá 31. 12. 1991.

Þá hefur verið lagt fram í málinu óundirritað uppkast að samkomulagi, sem á einhverju stigi virðist hafa staðið til, að Hafnarfjarðarbær og Handsal hf. gerðu sín á milli í árslok 1993, um kaup Handsals hf. á skuldabréfum í eigu bæjarsjóðs, að nafnvirði 45.130.100 kr., er Hafnarfjarðarbær skyldi

samkvæmt hinum óundirrituðu samkomulagsdrögum endurkaupa fyrri hluta árs 1994. Þessi viðskipti munu hafa gengið fram í samræmi við samkomulagsdrögin.

Af hálfu stefndu er á það bent, að Hafnarfjarðarbær var eigandi og seljandi skuldabréfanna frá 1991 og 1993, en þriðji maður, Hagvirki-Klettur hf., var eigandi og seljandi skuldabréfs þess, er mál þetta snýst um. Með endurkaupasamningnum frá 1991 hafi því ekki verið veitt bæjarábyrgð í merkingu sveitarstjórnarlaga. Þar hafi einfaldlega verið um að ræða loforð eiganda og seljanda bréfanna, Hafnarfjarðarbæjar, um endurkaup á seldri eign með tilteknum skilmálum. Loforð um slík endurkaup geti fjármálastjóri bæjarins gefið, en hann hafi enga heimild samkvæmt stöðu sinni til þess að binda bæinn án sérstaks samþykkis bæjarstjórnar í ábyrgð fyrir þriðja mann, hvorki einfalda ábyrgð né ábyrgð í formi endurkaupasamnings. Endurkaupaábyrgð fyrir þriðja mann hafi í raun sömu réttarverkanir og sjálfskuldarábyrgð og hljóti af þeim sökum að vera ólögmat að sveitarstjórnarlögum, því að sjálfskuldarábyrgð sé eindregið bönnuð gagnvart öðrum en stofnunum sveitarfélags, sbr. 4. mgr. 89. gr. sveitarstjórnarlaga nr. 8/1986. Með hliðsjón af þessu verði að túlka yfirlýsingu þá, sem mál þetta snýst um. Það hafi bæði stefnanda og verðbréfamiðlaranum mátt vera ljóst.

Er fjármálastjórinn, Þorsteinn, var spurður um það við aðilayfirheyrslu, hvort þess væru dæmi, að Hafnarfjarðarbær hefði gengið í endurkaupaábyrgð á skuldabréfum fyrir þriðja mann, tók hann eftirfarandi fram: Byggingarkostnað af tilteknum íþróttamannvirkjum greiðir sveitarfélagið að 4/5 hlutum, en hlutaðeigandi íþróttafélag að 1/5 hluta. Á fjárhagsáætlun bæjarins eru ákvarðaðar fjárveitingar til slíkra framkvæmda, enn fremur fjárveiting bæjarins til íþróttafélaganna. Þegar svo hefði staðið á, að bygging íþróttamannvirkis var komin á lokastig, en fjárveiting þess árs upp urin, hefði komið fyrir, að íþróttafélagið hefði gefið út skuldabréf og bæjarstjórn gert samþykkt um, að væntanleg fjárveiting til þess gengi til greiðslu á skuldabréfinu, og hann sem fjármálastjóri undirritað yfirlýsingu þar um í umboði bæjarstjórnar og bæjarstjóra.

Telja stefndu að yfirlýsingar þessar hafi ekki falið í sér beina endurkaupaábyrgð bæjarsjóðs og þar með solidaríska ábyrgð, sem bönnuð er að sveitarstjórnarlögum, heldur hafi bærinn verið að samþykkja, að þriðji maður, fyrrnefnt íþróttafélag, ávísaði væntanlegri fjárveitingu næsta árs eða næstu ára til lánardrottins síns. Með öðrum orðum hafi bærinn í þessum tilvikum gefið þriðjamannsloforð um, að útborgun tiltekinnar væntanlegrar fjárveitingar yrði með framansögðum tilteknum hætti.

III.

Skuldarinn, Hyrningarsteinn hf., stóð í skilum með fyrstu þrjár greiðslur af skuldabréfinu, en greiðslufall varð 1. 1. 1995. Stóð bréfið þá í 6.560.203,20 kr., en höfuðstól stefnukröfunnar í máli þessu, 6.503.662 kr., kveður stefnandi vera núvirta stöðu skuldabréfsins miðað við sölugengi þess á gjalddaga 1. janúar 1995, og hefur þessum útreikningi ekki verið mótmælt.

Fram er komið í málinu, að Hagvirki-Klettur hf. hóf aldrei verklegar framkvæmdir við byggingu hreinsistöðva og útrása samkvæmt verksamningum frá 28. janúar 1994 af ástæðum, sem bæinn vörðuðu. Hitt er ágreiningslaust, að verktakinn var reiðubúinn að hefja framkvæmdir á umsömdum tíma.

Í fyrstu stafaði viðtökudráttur bæjarins af ágreiningi um skipulagsmál við Jóna hf., sem vildu ekki fá hreinsistöð holræsakerfis við hliðina á skemmum og skrifstofum skipaafgreiðslu sinnar og töldu, að henni væri betur valinn staður utan hafnargarðs í norðurhöfninni.

Bæjarstjórnin er við tók, er meirihlutaskipti urðu eftir kosningar vorið 1994, Magnús Jón Árnason, komst svo að orði við aðilayfirheyrslu, að líklega hefði skort pólitískan vilja til að framkvæma verksamninginn, en aðilar hans gerðu með sér viðbótarverksamning 12. 8. 1994, þar sem m. a. voru felldir út tilteknir verkþættir, samningsfjárhæð lækkuð og verktími lengdur. Eigi að heldur kom hinn svo breytti verksamningur til framkvæmda, svo að enn virðist „pólitískan vilja“ hafa skort, nú af hálfu hins nýja meiri hluta, eða þá afl og úrræði til fjármögnunar.

Í tengslum við samningatilraunir Hagvirkis-Kletts hf. við lánardrottna sína haustið 1994 mun Hafnarfjarðarbær hafa gefið út yfirlýsingu þess efnis, að seinkun framkvæmda væri ekki sök verktakans, heldur væri um að ræða tafir vegna innri málefna bæjarins.

Áður en viðtökudrætti bæjarins létti, var bú verktakans, Hagvirkis-Kletts hf., tekið til gjaldþrotaskipta með úrskurði, upp kveðnum 6. 10. 1994. Skiptum lauk 15. 12. 1996, og greiddust 33,32% upp í forgangskröfur. Ekkert kom upp í almennar kröfur.

Verktakinn hefur raunar haldið því fram, að úrslitaorsök gjaldþrotsins hafi verið vanefndir Hafnarfjarðarbæjar, viðtökudráttur á umræddum verksamningi.

Þótt skuldabréf það, sem mál þetta snýst um, væri þá í skilum, ritaði stefnandi lögmanni sínum, Jakob R. Möller hdl., bréf, dags. 20. 10. 1994, svohljóðandi:

„15. febrúar sl. keypti Vinnuveitendasambandið skuldabréf, sbr. meðfylgjandi kaupanótu, fyrir milligöngu Handsals hf. Skuldari að bréfinu er

hlutafélagið Hyrningarsteinn hf., sem mun vera hlutafélag starfsmanna Hagvirkis hf., en það var myndað til að blása framhaldslífi í það fyrirtæki undir formerkjunum Hagvirki-Klettur hf. Kröfuhafi að bréfinu er það fyrirtæki, en hér mun vera um að ræða greiðslu á hlutafjárloforðum starfsmanna. Bréfið er áritað um endurkaupaábyrgð bæjarsjóðs Hafnarfjarðar skv. yfirlýsingu, sem þar fylgir með. Til endurkaupa kemur, ef um greiðslufall verður að ræða, en þá á bæjarsjóður kröfur á að leysa bréfið til sín á gengi, þ. e. með sömu ávöxtunarkröfu og bréfið var selt á, ef á það reynir, en ekki á nafnverði. Skilningur á þessu ákvæði er skýr í skiptum Handsals hf. og bæjarsjóðs Hafnarfjarðar, svo að verðmæti kröfunnar er ekki sjálfstætt athugunarefni.

Síðasti gjalddagi kröfunnar var 1. okt. sl., en þá var greitt, svo að bréfið er ekki í vanskilum. Eftir gjaldþrot Hagvirkis-Kletts hf. vaknar þá spurning um stöðu bréfsins, m. a. vegna tengingar við verksamninga Hagvirkis-Kletts hf. og Hafnarfjarðarbæjar, og hvort sérstök þörf sé á að tryggja rétt sinn með aðgerðum gagnvart bæjarsjóði Hafnarfjarðar af einhverjum toga. Ég vil vinsamlega fara þess á leit við ykkur, að þið kannið réttarstöðu okkar í þessu efni og gerið þær ráðstafanir okkar vegna, sem þið teljið nauðsynlegar til að tryggja stöðu okkar sem kröfuhafa skv. framangreindum skjölum.“

Hinn 1. desember 1994 ritaði lögmaður stefnanda fjármálastjóra Hafnarfjarðarbæjar bréf og óskaði staðfestingar á því, „að bærinn standi við þá ábyrgðaryfirlýsingu, sem bréfinu fylgdi, og endurkaupi bréfið miðað við ávöxtunarkröfu, verði vanskil á því“.

Í svarbréfi bæjarlögmanns, dags. 6. janúar 1995, segir m. a.:

„Ábyrgð bæjarins samkvæmt yfirlýsingunni tók til þess að sjá um, að greiðslur samkvæmt tilteknum verksamningi, sem tilgreindur er í yfirlýsingunni, rynnu til greiðslu á skuldabréfinu.

Þar sem skuldari, Hagvirki-Klettur hf., er nú gjaldþrota og getur því ekki efnt samninginn, mun eðlilega ekki verða af þessu greiðslufyrirkomulagi.

Bæjarsjóður Hafnarfjarðar mun ekki taka á sig frekari ábyrgð en yfirlýsingin kveður á um.“

IV.

Stefnandi reisir aðalkröfu sína á því, að með yfirlýsingunni, sem skuldabréfinu fylgdi, hafi Hafnarfjarðarbær tekist á hendur einfalda ábyrgð á greiðslu þess. Það sé bænum heimilt samkvæmt 5. mgr. 89. gr. sveitarstjórnarlaga nr. 8/1986. Þar sem fyrir liggi, að aðalskuldari og sjálfskuldar-

ábyrgðaraðili [Innskot dómara: Hagvirki-Klettur hf. ritaði sérstaklega á bréfið sem sjálfskuldarábyrgðaraðili og virðist því í upphafi hafa ætlað að freista þess að fá nafn Hafnarfjarðarbæjar á bréfið sem kröfuhafa og fram-seljanda.] séu báðir ógjaldfærir, sé ábyrgð bæjarins orðin virk. Byggir stefn-andi á því, að fjármálastjóri bæjarins hafi ritað undir yfirlýsinguna í umboði bæjarstjórnar. Hafi honum verið falið það sérstaklega af bæjarstjórn að hlutast til um að rita undir fyrir hönd bæjarins og bæjarstjórn verið í lófa lagið að mótmæla heimild hans til undirritunar, hafi hann án sérstaks um-boðs eða heimildar bæjarstjórnar undirritað yfirlýsinguna. Á fundi bæjar-ráðs Hafnarfjarðar 15. september 1994 hafi verið bókað, að minnisblað fjár-málastjórans um fjárhagsleg samskipti bæjarsjóðs og Hagvirkis-Kletts hf. hafi verið kynnt af bæjarstjóra og niðurstaða hans af kynningunni verið samþykkt samhljóða. Í aðgerðaleysi bæjarstjórnar og bæjarráðs felist því eftirfarandi samþykki umboðs hið minnsta.

Títtnefnd ábyrgðaryfirlýsing sé tvíþætt. Í fyrsta lagi sé um að ræða ávísun á greiðslu vegna verksamnings á milli Hafnarfjarðarbæjar og Hagvirkis-Kletts hf., dagsetta 28. janúar 1994, inn á margnefnt skuldabréf. Í öðru lagi sé um að ræða yfirlýsingu um ábyrgð. Hafi Hafnarfjarðarbær einungis ætlað að sjá um að greiða af bréfinu, á meðan Hagvirki-Klettur hf. efndi fyrir sitt leyti verksamninginn, hefði síðari hluti yfirlýsingarinnar verið með öllu óþarfur og fyrirsögn yfirlýsingarinnar misvísandi. Eins og yfirlýsingin sé orðuð, takmarki hún í engu ábyrgð bæjarins, en áskilji honum rétt til að nota innlausnarfjárhæð skuldabréfsins í uppgjöri sínu við Hagvirki-Klett hf. vegna verksamningsins.

Fjárhæð kröfunnar miðist við núvirta stöðu skuldabréfsins miðað við sölugengi þess á gjalddaga 1. janúar 1995, 6.503.662 kr., eins og kveðið sé á um í yfirlýsingu stefnda, auk vaxta í samræmi við ákvæði bréfsins frá þeim degi til 15. janúar 1995, en dráttarvaxta sé krafist samkvæmt III. kafla laga nr. 25/1987 ásamt síðari breytingum frá þeim degi til greiðsludags.

Rök stefnanda fyrir varakröfu um greiðslu skaðabóta eru einkum þau, að sé ekki talið, að ábyrgðaryfirlýsing stefnda Hafnarfjarðarbæjar feli í sér ein-falda ábyrgð, hljóti það að vera vegna atvika, sem stefndu beri ábyrgð á. Ástæða þess, að greiðslur samkvæmt verksamningnum fóru ekki fram, hafi verið af völdum Hafnarfjarðarbæjar, sem frestað hafi einhliða upphafi framkvæmda, fyrst samkvæmt upphaflegum verksamningi frá 28. janúar 1994 og síðan samkvæmt endurskoðuðum verksamningi frá 8. ágúst sama ár. Hafnarfjarðarbær geti ekki losað sig undan ábyrgð gagnvart þriðja manni með því að koma í veg fyrir, að framkvæmdir samkvæmt verksamningnum hæfust, nema þá að gera um það beinan fyrirvara í ábyrgðaryfirlýs-ingunni sjálfri.

Hagvirki-Klettur hf. muni hafa leitað eftir greiðslu- eða endurkaupa-ábyrgð bæjarins á umræddu bréfi, meðal annars á grundvelli fyrirheita bæjarráðs um aðstoð við að halda atvinnu fyrir starfsmenn fyrirtækisins. Ábyrgð bæjarins hafi verið forsenda þess, að bréfið yrði seljanlegt á markaði og þannig verið beint til grandlauss þriðja manns, sem hafi mátt treysta því, að greiðslukröfur stofnuðust samkvæmt verksamningum og að staðið yrði við óskilyrta endurkaupaábyrgð, yrði greiðslufall á bréfinu.

Frestun framkvæmda hafi valdið stefnanda, sem verið hafi í góðri trú, tjóni, sem nemi eftirstöðvum bréfsins ásamt vöxtum og kostnaði við innheimtu þess.

Stefnandi telur ábyrgð stefnda Þorsteins Steinssonar byggjast á eftirtöldu: Hafi hann eigi haft umboð bæjarstjórnar Hafnarfjarðar til að gefa umrædda yfirlýsingu um ábyrgð Hafnarfjarðarbæjar, hafi hann farið út fyrir heimildir sínar og sé því sjálfur bundinn við löggerninginn, en samkvæmt meginreglu 25. gr. samningalaga nr. 7/1936 beri umboðsmaður, sem fer út fyrir umboð sitt, hlutlæga ábyrgð á því tjóni, sem hann veldur viðsemjanda sínum. Stefndi Þorsteinn hafi undirritað títtnefnda yfirlýsingu á tengslum við kaup stefnanda á skuldabréfinu, og beri hann því ábyrgð á öllu tjóni stefnanda vegna viðskiptanna.

Loks heldur stefnandi því fram, að stefndu hafi í merkingu samningaréttar verið í vondri trú við sölu skuldabréfs þess, sem um er deilt, og beri því sameiginlega hlutlæga ábyrgð á því tjóni, sem stefnandi hefur orðið fyrir. Þessa málsástæðu setti lögmaður stefnanda fyrst fram berum orðum við upphaf aðalmeðferðar, og mótmæla stefndu henni sem of seint fram kominni, en auk þess mótmæla þeir henni efnislega.

Fjárhæð skaðabótakröfunnar kveðst stefnandi miða við það tjón, sem hann hafi beðið af greiðslufalli skuldabréfsins, og miðar við núvirta stöðu skuldabréfsins á sölugengi þess á gjalddaga 1. janúar 1995, eins og kveðið sé á í yfirlýsingu stefnda, auk vaxta í samræmi við ákvæði bréfsins frá þeim degi til 6. janúar 1995, en þá hafi stefndi Hafnarfjarðarbær lýst yfir, að hann synjaði greiðslu.

Skiptum á búi Hagvirkis-Kletts hf. lauk 15. janúar 1996, og greiddust 33,32% upp í forgangskröfur. Bú Hyrningarsteins hf. hefur ekki verið tekið til gjaldþrotaskipta, en þeim framburði stjórnarformanns félagsins, Árna Baldvinssonar, er ekki sérstaklega mótmælt, að eina eign félagsins sé innstæða á bankabók, um 130.000 kr., og að kröfur á hendur félaginu séu einkum skuldabréf það, sem mál þetta snýst um.

1. Stefndu telja, að yfirlýsing sú frá 10. febrúar 1994, sem um er deilt í máli þessu, hafi að geyma eftirtalin meginefnisatriði:

- A. Bæjarsjóður Hafnarfjarðar samþykki, að greiðslur skv. verksamningi, dags. 28. jan. 1994, muni renna til að greiða niður umrætt bréf.
- B. Ef til vanskila komi á bréfinu „í framhaldi af þessu“, muni bæjarsjóður Hafnarfjarðar sjá til þess, að bréfið verði greitt upp miðað við gengi (ávöxtunarkröfu), þ. e. á þáverandi markaðsverði, og hafi þá rétt til að nýta sér bréfið á móti nefndum verksamningi.

Hér verði að hafa í huga, að markmið seljanda skuldabréfsins, Hagvirkis-Kletts hf., hafi verið að tryggja, að greiðslur úr samningi um dælu- og hreinsistöðvarnar gengju til að ljúka skuldabréfi þessu. Sá hængur hafi verið á, að skuldabréfið skyldi greitt á fjórum árum, en verktími samkvæmt verksamningnum hafi verið styttri, tvö ár. Stefndi Hafnarfjarðarbær hafi því viljað slá þann varnagla, að ef Hagvirki-Klettur hf. hefði ekki sjálft lokið greiðslu skuldabréfsins á verksamningstímabilinu, yrði verksamningsgreiðslum haldið eftir og þeim ráðstafað til að greiða eftirstöðvar bréfsins (m. v. gengi þess þá), og kæmi þá til skuldajafnaðar milli Hafnarfjarðarbæjar annars vegar og Hagvirkis-Kletts hf. hins vegar.

Orðalagið „í framhaldi af þessu“ verði ekki skilið öðruvísi en hér sé lýst. Á engan hátt sé unnt að túlka orðalag yfirlýsingarinnar, hvort sem er í heild eða að hluta til og jafnframt þótt einstakir hlutar hennar séu slitnir úr samhengi málsins, þannig, að í henni felist skilyrðislaus ábyrgðaryfirlýsing um greiðslu skuldabréfsins, óháð efndum verksamningsins.

Ef túlka ætti yfirlýsinguna sem skilyrðislausa ábyrgðaryfirlýsingu Hafnarfjarðarbæjar, þyrfti yfirlýsingin á einhvern hátt að vísa til þess, að greiðslur væru óháðar eða ótengdar tilteknum efndum, auk þess sem fram þyrfti að koma, að bæjarsjóður ábyrgðist greiðslur í því tilfelli með einfaldri ábyrgð gegn tryggingu, sem hann mæti nægjanlega. Engu slíku sé til að dreifa, sem þó hefði verið sérstök ástæða til, ef um slíka ábyrgð átti að vera að ræða, þar sem alkunna sé meðal fjármálastofnana, sérstaklega í tilefni dóms Hæstaréttar frá 21. janúar 1993: Höfðahreppur gegn Kaupfélagi Húnavetninga, að sveitarfélögum sé ekki heimilt að ganga í aðra ábyrgð en einfalda greiðsluábyrgð og að tilteknum skilyrðum uppfylltum.

Endurkaupaábyrgð fyrir þriðja mann sé í raun sjálfskuldarábyrgð og því jafnólögmæt.

Ekki verði séð, að stefnandi hafi sýnt fram á eða sannað, að yfirlýsingin frá 10. febr. 1994 feli í sér annað en ávísun á greiðslur úr tilteknum verksamningi. Yfirlýsingin sé á engan hátt skilyrðislaus greiðsluábyrgð, og beri

stefndu því ekki ábyrgð á ætluðu fjártjóni stefnanda, jafnvel þótt litið yrði svo á, að stefnda Þorstein hafi skort umboð til undirritunar yfirlýsingarinnar.

2. Af hálfu stefnda Hafnarfjarðarbæjar er sérstaklega á það bent, að Þorsteinn fjármálastjóri, Pálmi, starfsmaður réttargæslustefnda, sem selt hafi verðbréf þetta í umboðssölu, svo og Þórarinn, framkvæmdastjóri stefnanda, sem keypti bréfið, séu allir reyndir í verðbréfavíðskiptum. Þeir þekki efni 5. mgr. 89. gr. sveitarstjórnarlaga nr. 8/1986 um, að sveitarstjórn ein geti gert sveitarsjóð ábyrgan fyrir skuldbindingum þriðja manns og þá einungis í formi einfaldrar ábyrgðar gegn tryggingum, sem hún meti gildar. Bæjarstjórn Hafnarfjarðar, sem hafi ekki gert neina samþykkt um að ábyrgjast umrætt skuldabréf, sé því samkvæmt þessu óundanþæga og fortakslausa lagaákvæði ekki í ábyrgð fyrir greiðslum af þessu skuldabréfi. Engu breyti um réttarstöðu stefnda Hafnarfjarðarkaupstaðar, þó að réttargæslustefndi hafi skráð þetta bréf sem sveitarstjórnarbréf. Það hafi verið gert án vitundar stefndu og sé þeim óviðkomandi.

Orð yfirlýsingarinnar: „Verði vanskil á ofangreindu bréfi í framhaldi af þessu, mun bæjarsjóður Hafnarfjarðar sjá til þess, að bréf þetta verði greitt upp á gengi (ávöxtunarkröfu), og jafnframt hafa rétt á að nýta sér bréfið sjálfur á móti áður nefndum verksamningi“, sé því vegna 5. mgr. 89. gr. sveitarstjórnarlaga ekki hægt að túlka nema sem greiðslufyrirkomulag. Verðbréfafyrirtækinu og kaupanda hafi verið eða mátt vera kunnugt um, að túlka bæri yfirlýsinguna með framangreindum hætti. Ef byggt væri á túlkun stefnanda á hinu tilvitnaða ákvæði í yfirlýsingunni, væri ákvæðið ólögmaðtt og gildislaust gagnvart Hafnarfjarðarbæ.

Þá er því mótmælt af hálfu Hafnarfjarðarbæjar, að embættismenn bæjarins geti veitt ábyrgð f. h. bæjarsjóðs, nema sérstök samþykkt liggi fyrir. Starfsmönnum réttargæslustefnda og stefnanda hafi mátt vera um það kunnugt. Það sé venja í viðskiptum með verðbréf með einfaldri bæjarábyrgð, að þeim fylgi staðfest endurrit úr fundargerð bæjarstjórnar um samþykki bæjarstjórnar fyrir einfaldri ábyrgð bæjarsjóðs. Það sé rangt og ósannað, sem segi í rökstuðningi með aðalkröfu stefnanda, að bæjarstjórn hafi falið fjármálastjóra sérstaklega að hlutast til um að rita undir yfirlýsinguna fyrir hönd bæjarins. Hvorki þessi yfirlýsing né umrætt skuldabréf hafi verið rætt í bæjarstjórn Hafnarfjarðar, og því síður hafi hún tekið ákvörðun um, að bæjarsjóður ábyrgðist þetta skuldabréf. Fullyrðingar stefnanda um, að fyrir liggi bæjarstjórnarsamþykkt í það minnsta fyrir aðgerðaleysi, fái ekki staðist. Tilvitnuð bæjarráðssamþykkt frá 15. september 1994 eigi ekki við þetta mál. Nefnt minnisblað fjármálastjóra, sem þar er getið um, sé máli þessu

óskýlt. Því til staðfestu hefur stefndi lagt fram umrætt minnisblað, en þar er hvergi á þessa ábyrgðarveitingu minnst.

Pá telur stefndi Hafnarfjarðarbær, að rökstuðningur stefnanda fyrir vara-kröfunni fái ekki staðist, þar sem bæjarstjórn hafi verið ókunnugt um yfirlýsinguna frá 10. 2. 1994 og beri því enga ábyrgð á henni.

Hvorki verktakinn Hagvirki-Klettur hf. né þrotabú hans hafi látið reyna á greiðsluskyldu verkkaupans Hafnarfjarðarbæjar samkvæmt verksamningnum. Svo sem atvikum sé háttað í máli þessu, geti stefnandi, eigandi umrædds skuldabréfs, er verktaki ávísaði hluta verksamningsgreiðslna til greiðslu á, ekki reist sjálfstæða skaðabótakröfu utan samninga á ætluðum vanefndum stefnda Hafnarfjarðarbæjar innan samninga gagnvart verktakanum Hagvirki-Kletti.

3. Sýknukrafa stefnda Þorsteins Steinssonar persónulega er studd því, að hann hafi haft fulla heimild Hafnarfjarðarbæjar til að undirrita yfirlýsingu þá, sem um ræðir, og að hann beri því ekki persónulega ábyrgð á löggerningnum, sbr. 1. mgr. 10. gr. 1. nr. 7/1936 og 25. gr. s. l. e contrario. Yfirlýsingin sé ekki yfirlýsing um einfalda ábyrgð skv. 5. mgr. 89. gr. sveitarstjórnarlaga nr. 8/1986, heldur samþykki við ávísun á verksamningsgreiðslur, og því þurfti ekki sérstaka samþykkt bæjarstjórnar í þessu sambandi eða að gætt væri formskilyrða nefndrar lagagreinar. Stefndi Þorsteinn hafi því ekki farið út fyrir umboð sitt að því leyti til.

Þar sem yfirlýsingin bendi á engan hátt til, að um einfalda ábyrgð sé að ræða, hafi stefnandi ekki með nokkru móti mátt líta svo á, að yfirlýsingin fæli það í sér. Stefndi Þorsteinn geti því ekki borið bótaábyrgð á því, að heimild bæjarstjórnar hafi ekki legið fyrir, svo sem stefnandi haldi fram.

Til þess sé að líta, að svokallaðar greiðsluyfirlýsingar eða greiðsluávísanir, eins og hér um ræðir, séu algengur þáttur í rekstri og fjármálastjórn sveitarfélaga og annarra stærri verkkaupa. Fjármálastjóri sveitarfélags hafi umboð skv. 2. mgr. 10. gr. 1. nr. 7/1936, stöðuumboð, til að gefa út slíkar yfirlýsingar. Efni greiðsluávísana sé það að fengnu samþykki þess, sem í hlut á, jafnan verktaka, að ávísa greiðslum vegna tiltekins verks, ef til koma, til tiltekins þriðja manns, sem þá sé móttakandi yfirlýsingarinnar. Sé þá gjarnan um að ræða greiðslur, sem yrðu, hvort eð væri, á einhverju tíma-marki til frjálsrar ráðstöfunar fyrir viðkomandi verktaka, og fjárhagsleg áhætta þess, sem gefur út yfirlýsinguna, í reynd engin. Greiðsluyfirlýsing í þessu tilfelli hafi þannig verið innan stöðuumboðs stefnda Þorsteins sem fjármálastjóra Hafnarfjarðarkaupstaðar. Beri því að sýkna stefnda Þorstein skv. 1. mgr. 10. gr. samningalaga nr. 7/1936 (sbr. 2. tl. 16. gr. 1. nr. 91/1991).

Verði ekki fallist á sýknukröfu stefnda Þorsteins af þeim ástæðum, sem

að framan greinir, er til þess vísað af hans hálfu, að nefnd yfirlýsing sé ekki ábyrgðaryfirlýsing í þeim skilningi, að í henni felist skilyrðislaus greiðslu-ábyrgð. Skjalið sé eingöngu yfirlýsing um greiðslumillifærslur. Þegar stefndi Þorsteinn undirritaði skjalið, hafi yfirskrift þess verið YFIRLÝSING, en yfirskrift skjalsins síðan verið breytt án samráðs við hann í ÁBYRGÐAR-YFIRLÝSING.

4. Af hálfu réttargæslustefnda, Handsals hf., hefur, sem áður er sagt, verið sótt þing í málinu, greinargerð skilað og það flutt munnlega. Tekur réttargæslustefndi undir þau sjónarmið, sem fram koma í málatilbúnaði stefnanda Vinnuveitendasambands Íslands, að því er varðar ábyrgð stefnda Hafnarfjarðarkaupstaðar á greiðslu umrædds skuldabréfs. Hafnarfjarðarbær hafi gefið út sérstaka yfirlýsingu, er túlka verði sem loforð um endurkaup bæjar sjóðs á umræddu bréfi. Fjármálastjóri Hafnarfjarðarkaupstaðar hafi komið fram sem umboðsmaður Hafnarfjarðarkaupstaðar og haft fullt stöðuumboð til þess að skrifa undir umrædda ábyrgðaryfirlýsingu. Framkvæmdastjóri Handsals hf. hafi mátt treysta því, að fjármálastjóri bæjarfélagsins hefði umboð til þess að skrifa undir umrædda ábyrgð. Í þessu sambandi er bent á 2. mgr. 10. gr. samningalaga nr. 7/1936. Það sé venjubundinn hluti af starfi fjármálastjóra bæjarfélags að skrifa undir ábyrgðir fyrir þess hönd. Þeir, sem eigi viðskipti við bæjarfélög, hljóti að mega treysta því að fyrra bragði, að fjármálastjórar þeirra hafi umboð til þess að gera hluti sem þessa. Skipti engu máli í þessu sambandi, að 89. gr. sveitarstjórnarlaga nr. 8/1986 geri ráð fyrir því, að sveitarstjórn veiti samþykki sitt fyrir einfaldri ábyrgð. Réttargæslustefndi og stefnandi máls þessa hafi mátt treysta því, að fjármálastjóri bæjarfélagsins hefði fullt umboð bæjarstjórnar Hafnarfjarðarkaupstaðar til þess að undirrita yfirlýsinguna. Því er mótmælt, að það eigi að hafa einhver áhrif í þessu sambandi, að réttargæslustefndi er verðbréfamíðlari og hafi þess vegna átt að þekkja til umrædds ákvæðis 89. gr. laga nr. 8/1986. Reynslan sé sú, að sveitarstjórnir standi við þær ábyrgðir, sem þær gefa, og venjan sé sú, að fjármálastjórar bæjarfélaga skrifi undir slíkar ábyrgðaryfirlýsingar. Því sé jafnan treyst, að slíkir aðilar hafi fullt umboð að þessu leyti. Réttargæslustefnda hafi því verið fullkomlega heimilt að skrá þetta bréf sem sveitarstjórnarbréf með ábyrgð Hafnarfjarðarkaupstaðar.

Þá telur réttargæslustefndi fram komið, að framkvæmdastjóri stefnanda máls þessa hafi rækilega kynnt sér efni umræddrar yfirlýsingar og verk-samnings ásamt fylgiskjöllum. Hann hafi beinlínis samþykkt efni yfirlýsingarinnar fyrir sitt leyti, áður en hann keypti umrætt skuldabréf.

Fram er komið, að verksamningur sá, er greinir í téðri yfirlýsingu, og

verk- og greiðsluáætlun samkvæmt honum var send úr faxi Hafnarfjarðarbæjar í fax réttargæslustefnda 9. febrúar 1994 kl. 16.32, og telur réttargæslustefndi sig hafa sent eða a. m. k. kynnt stefnanda þessi gögn.

VI.

Til enn frekari glöggvunar um upphaf hinnar umdeildu yfirlýsingar þykir rétt að ljúka atvikalýsingu með því að taka upp orðrétt þau ákvæði verk-samningsins frá 28. 1. 1994, þar sem kveðið er á um verkáfangi og greiðslur: „3. gr. Greiða skal fyrir verkið skv. tilboði fast verð, 240.000.000 kr. án vsk., 298.800.000 kr. með vsk. Allt verð í samningi þessum er miðað við byggingarvísitölu í janúar 1994, 195,6 stig.

Verkið greiðist með sem jöfnustum greiðslum á árunum 1994-1997, þó aldrei umfram verkstöðu hverju sinni.

Verkkaupi áskilur sér rétt til að greiða allt að helmingi hvernar greiðslu með víxlum, samþykktum eða út gefnum af verkkaupa, með gjalddaga allt að tveimur mánuðum eftir greiðsludag hvers reiknings.

Ljúki verktaki við verkið, fyrir en greiðslutími hér að ofan gerir ráð fyrir, mun verkkaupi ábyrgjast skuldabréf í samræmi við verkstöðu hverju sinni eða aðstoða verktaka við fjármögnun verkefnisins með öðrum sambærilegum hætti. Kostnaður af skuldabréfum þessum skiptist til helminga milli verkkaupa og verktaka.

4. gr. Verktaki skal hefja verkið þegar í stað og nota til þess þá afkastagetu í mannafla, tækjum og efnisútvegum, að ljúka megi því á tilsettum tíma. Verkinu skal vera að fullu lokið 31. desember 1997 að viðlögðum dagsektum, 100.000 kr. fyrir hvern almanaksdag, sem verkið tefst. Verkkaupi mun taka 5% geymslufé af hverjum reikningi verktaka, sem endurgreiðist, er lokaúttekt verksins hefur farið fram.

Fyrir liggur áætlun verktaka um gang verksins frá upphafi til enda. Í áætlun þessari er greint frá helstu áföngum verksins, vélakosti, mannafla og áætlunum afköstum hans á hverjum tíma og efnisútvegum beggja aðila á hverjum tíma. Áætlun þessi er gerð í samráði við verkkaupa, og telst hún hluti af samningi þessum. Er verkkaupa heimilt að taka verkið í heild af verktaka, ef meðfylgjandi verkáætlun er ekki fylgt.“

Í verkáætlun eru verkþættir tímasettir svo:

Hönnun	jan.–sept.	1994
Jarðvinna, Vesturgötustöð	maí–okt.	1994
–	desember	1994
–	júlí–okt.	1995
Steypuvinna, Vesturgötustöð	júlí–nóv.	1994
Frágangur inni, Vesturgötustöð	jan.–apr.	1995

Uppsetning vélbúnaðar, Vesturgötustöð	júlí–sept.	1995
Útrásavinna	maí–sept.	1994
Jarðvinna, Óseyrarstöð	jan.–ág.	1994
–	apr.–júní	1995
–	sept.–okt.	1995
Steypuvinna, Óseyrarstöð	júlí–ág.	1994
–	apr.–ág.	1995
Frágangur inni, Óseyrarstöð	okt.–nóv.	1995
Uppsetning vélbúnaðar, Óseyrarstöð	okt.–nóv.	1995
Prófanir, lokaúttektir	okt. og des.	1995

Álit réttarins.

Ekki er ágreiningur um það í málinu, að eftir að skuldabréfið var undirritað, ritaði verðbréfamiðlarinn, framkvæmdastjóri réttargæslustefnda, inn á það textann: „Bæjarsjóður Hafnarfjarðar mun endurkaupa bréf þetta, ef greiðslufall verður af bréfinu, sbr. meðfylgjandi yfirlýsingu þess efnis.“ Þessi áritun á skuldabréfið vísar til „meðfylgjandi yfirlýsingar“, þeirrar sem deilt er um í máli þessu. Framkvæmdastjóri stefnanda bar, að hann hefði áður bent verðbréfamiðlaranum á, að hann teldi, að í skuldabréfið vantaði tengingu við yfirlýsinguna, og í ljósi þessarar kvörtunar má skoða framangreinda viðbót við texta bréfsins. Upphaflega var yfirskrift þessarar meðfylgjandi yfirlýsingar einfaldlega YFIRLÝSING. Framkvæmdastjóri réttargæslustefnda bætti orðinu ÁBYRGÐAR þar fyrir framan.

Samkvæmt þessu og þar sem ósannað er, að fjármálastjóri eða aðrir bærir forsvarsmenn stefnda Hafnarfjarðarbæjar hafi samþykkt breytingar þær, er verðbréfamiðlarinn gerði á texta skuldabréfsins og yfirskrift yfirlýsingarinnar, verður ekki talið, að framangreindir viðaukar hafi stofnað stefnanda neinn betri rétt gagnvart stefndu.

Fyrir liggur, að kaupverð stefnanda á umræddu skuldabréfi var ekki í samræmi við gengi á skuldabréfum, er Hafnarfjarðarbær og önnur sveitarfélög með svipað lánstraust seldu á þessum tíma. Ávöxtunarkrafan var samkvæmt framburði verðbréfamiðlarans um tveimur prósentustigum hærri en almennt var á sveitarfélagabréfum á þessum tíma. Þetta bendir til þess, að ekki hafi verið talið, að skuldabréfið væri óaðfinnanlegt sveitarfélagabréf, þótt réttargæslustefndi skilgreindi það svo á kaupnótu. Þessi munur á ávöxtunarkröfu verður vart skýrður með öðru en því, að áhætta sú, er stefnandi tók við kaupin, hafi verið metin meiri en ef um venjulegt sveitarfélagabréf hefði verið að ræða. Áhætta stefnanda gat einkum alist í því, að verktaki stæði ekki við sinn hluta samningsins, en stefnandi hlaut með hlið-

sjón af verksamningnum og yfirlýsingu fjármálastjóra Hafnarfjarðarbæjar að mega treysta því, að öflugt sveitarfélag sem Hafnarfjörður stæði við verksamninga sína undanbragðalaust.

Yfirlýsingin, sem um ræðir í málinu, felur m. a. í sér, að greiðslur til verk-taka samkvæmt verksamningnum skuli renna til handhafa bréfsins. Verksamningsfjárhæð var 240 milljónir kr., en höfuðstóll skuldabréfsins 8 milljónir, svo að einungis var um að ræða, að hluti verksamningsgreiðslna rynni til greiðslu skuldabréfsins.

Telja verður, að fjármálastjóri bæjarins hafi haft umboð til að gefa yfirlýsinguna, enda jók hún ekki á skuldbindingar bæjarsjóðs miðað við, að bærinn stæði við verksamninginn, og verður því ekki talið, að ákvæði 89. gr. sveitarstjórnarlaga eigi við.

Hið sértæka ákvæði í 3. mgr. yfirlýsingarinnar verður í ljósi þeirra atvika, sem fyrir liggja í máli þessu, að túlka svo, að það feli í sér það samkomulag, að stefnda Hafnarfjarðarbæ væri ekki í sjálfsvald sett að fella niður greiðsluskyldu sína samkvæmt yfirlýsingunni með viðtökudrætti á framkvæmdum samkvæmt verksamningnum.

Ef greiðslur til verktakans hefðu fallið niður vegna atvika, sem verktakinn bar ábyrgð á, hefði ekki verið um frekari greiðsluskyldu Hafnarfjarðarbæjar að ræða. Ástæða þess, að ekki varð úr framkvæmd verksamningsins, var viljaleysi verkkaupans, bærarstjórnar Hafnarfjarðar.

Ekkert er fram komið því til staðfestu, að bærinn hafi gert þann fyrirvara í verksamningnum eða um yfirlýsingu þá frá 10. 2. 1994 um fyrirkomulag á greiðslum úr verksamningnum, sem mál þetta snýst um, að viðtakandi yfirlýsingarinnar, kaupandi umrædds skuldabréfs, mætti ætla, að nokkur skynsamlegur vafi léki á því, að bærinn stæði við verksamninginn að sínu leyti og að skuldabréfið myndi greitt með greiðslum úr honum.

Samkvæmt framangreindum ályktunum ber að fallast á aðalkröfu stefnanda og dæma stefnda Hafnarfjarðarbæ til að greiða umstefnda fjárhæð, en sýkna meðstefnda Þorstein Steinsson.

Höfuðstóll aðalkröfu stefnanda er um greiðslu ógreiddra eftirstöðva skuldabréfsins á umsömdu innlausnarverði, og er fjárhæðin ekki tölulega umdeild. Vaxtakröfu er ekki mótmælt sérstaklega.

Dæma ber stefnda Hafnarfjarðarbæ til þess að greiða stefnanda, Vinnuveitendasambandi Íslands, málskostnað, sem telst hæfilega ákveðinn 550.000 kr., auk virðisaukaskatts af málf lutningsþóknun og dráttarvaxta frá 15. degi eftir birtingu dóms þessa.

Dæma ber stefnanda, Vinnuveitendasamband Íslands, til þess að greiða stefnda Þorsteini Steinssyni málskostnað, að fjárhæð 200.000 kr., auk virðis-

aukaskatts af málflutningsþóknun og dráttarvaxta frá 15. degi eftir birtingu dóms þessa.

Már Pétursson er ósammála meiri hluta dómenda um hluta forsendna og þá niðurstöðu, að taka skuli til greina dómkröfur stefnanda á hendur stefnda Hafnarfjarðarbæ. Sérálit hans fylgir dómi þessum.

Már Pétursson, Steingrímur Gautur Kristjánsson og Kristján Torfason héraðsdómarar kveða upp dóm þennan.

D ó m s o r ð:

Stefndi Hafnarfjarðarbær greiði stefnanda, Vinnuveitendasambandi Íslands, 6.503.662 kr. með vöxtum samkvæmt 6. gr. vaxtalaga nr. 25/1987 frá 1. janúar 1995 til 15. janúar 1995, en með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga frá þeim degi til greiðsludags.

Stefndi Þorsteinn Steinsson skal vera sýkn af öllum dómkröfum stefnanda.

Stefndi Hafnarfjarðarbær greiði stefnanda, Vinnuveitendasambandi Íslands, 550.000 kr. í málkostnað auk virðisaukaskatts af málflutningsþóknun og dráttarvaxta frá 15. degi eftir birtingu dóms þessa.

Stefnandi, Vinnuveitendasamband Íslands, greiði stefnda Þorsteini Steinssyni málkostnað, að fjárhæð 200.000 kr., auk virðisaukaskatts af málflutningsþóknun og dráttarvaxta frá 15. degi eftir birtingu dóms þessa.

S é r á l i t

dómsformannsins Más Péturssonar

Ég er samþykkur álit og dómsorði meiri hluta dómenda að öðru leyti en því, að þar sem ég tel, að stefnandi geti ekki, eins og hér stendur á, reist greiðsluskyldu stefnda Hafnarfjarðarbæjar á vanefndum bæjarins innan samninga gagnvart þriðja manni, þ. e. á vanefndum bæjarins gagnvart Hagvirki-Kletti hf. á verksamningi, en eigi liggur fyrir með viðhlítandi hætti í máli þessu, hvort eða hvernig verktakinn eða þrotabú hans lét reyna á afleiðingar þeirra meintu vanefnda, og þar sem ég tel að öðru leyti hvorki bótagrundvöll né bæjarábyrgð fyrir hendi, tel ég, að sýkna eigi stefnda Hafnarfjarðarbæ af öllum dómkröfum stefnanda, Vinnuveitendasambands Íslands, í máli þessu og fella niður málkostnað milli þessara aðila.